

Дороніна Т.О. Міжнародне нормативно-правове регулювання гендерної рівності в освіті. Гендерні підходи у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 1 червня 2012 р.) / Луцьк : СПД Гадак Жанна Володимирівна, 2012. С. 10-17.

Дороніна Тетяна Олексіївна
ДВНЗ КПІ «Криворізький національний університет»,
кандидат педагогічних наук, доцент

МІЖНАРОДНЕ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОСВІТІ

Світова політика в аспекті гендерної рівності охоплює всі сторони суспільного функціонування, зокрема й освіту. Міжнародні організації (ООН, ЮНЕСКО, ЮНІФЕМ, РЄ) визнають вирішальне значення освіти для розвитку держави та суспільства, про що свідчать програмні документи (декларації, конвенції, пакти, рекомендації, резолюції тощо), які регламентують діяльність держав щодо врегулювання гендерних проблем, зокрема й в освіті. Розглянемо послідовно основні положення світової освітньої політики щодо гендеру, які проголошуються у міжнародних документах.

«Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод» («The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms», 1950 р.; ратифікована Україною Законом № 475/97 від 17. 07. 97 р.) у розділі 1 окреслює коло основоположних прав та свобод людини (право на життя; заборона катування; заборона рабства і примусової праці; право на свободу та особисту недоторканість; право на справедливий суд; захист від незаконного покарання; право на повагу до приватного і сімейного життя; свобода думки, совісті й релігії; свобода вираження поглядів; свобода зібрань та об'єднань; право на шлюб; право на ефективний засіб юридичного захисту), однак про право на освіту не йдеться. Відтак уже в першому протоколі (від 20. 03. 52 р.) до Конвенції у статті 2 йдеться про право людини на освіту: «Нікому не може бути відмовлено у праві на освіту. Держава при виконанні будь-яких функцій, узятих нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати освіту і навчання відповідно до їхніх релігійних і світоглядних переконань» [3]. Отже, право на освіту та проблема дискримінації на той час не мали безпосереднього зв'язку, на що світове співтовариство звернуло увагу вже через декілька років.

Посилання на «Загальну декларацію прав людини», у якій проголошено принцип неприпустимості дискримінації в освіті для кожної людини, міститься в «Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти» ЮНЕСКО («Convention against Discrimination in Education», 1960 р.; в Україні була ратифікована 19. 12. 1962 р.). Показовим є той факт, що на початку документа представлено визначення поняття «дискримінація» (відсутність рівності у навчанні для людей за різними ознаками, серед яких – ознака статі). Нерівність

убачається в обмеженні доступу до навчання та в «створенні та існуванні роздільних освітніх систем чи закладів освіти» для будь-кого [2]. У статті 1.1. зазначеного документа визначаються чинники, які можемо вважати індикаторами рівності в освіті (обмеження доступу до навчання на різних ступенях освіти; обмеження рівня освіти соціальним статусом; створення та збереження роздільних освітніх систем освіти). Тут, зокрема, говориться, що слово «освіта» розглядається як доступ до освіти, рівень та якість освіти, а також як умови, за яких вона здобувається. У статті 2 припускається можливість проведення роздільного за статтю навчання, якщо «ці системи або заклади забезпечують рівний доступ до освіти, коли їхній викладацький склад має однакову кваліфікацію, коли вони мають у розпорядженні приміщення та устаткування рівної якості й дозволяють проходити навчання за однаковими програмами» [2]. (Додамо, що станом на липень 2011 року учасниками Конвенції є 97 країн).

У «Декларації про ліквідацію дискримінації щодо жінок» («Declaration on the Elimination of Discrimination Against Women», 1967 р.; ратифікована Україною 12.01.1981 р.) серед низки правових аспектів (політичні, цивільні, кримінальні тощо), які розглядаються у цьому документі, окремо висвітлюються права жінок у галузі освіти (стаття 9). Наголошено на необхідності забезпечення жінок (дівчат) рівними з чоловіками (хлопцями) правами на всіх ступенях освіти. Ця рівність розглядається в декількох площинах – як рівність у доступі до навчання в навчальних закладах різних рівнів та фахового спрямування; як використання для жінок та чоловіків однакових освітніх ресурсів (програм, екзаменів, викладацького складу, приміщень тощо); як рівність матеріальних освітніх дотацій; як рівність доступу до продовження освіти та доступу до просвітницьких програм [8].

«Декларація про рівноправність жінок та чоловіків» Комітету міністрів Ради Європи («The Declaration of the Committee of Ministers on Equality of Women and Men», прийнята на 83 сесії 16. 11. 1988 р.) також порушує окреслені питання. У цьому документі наголошується, що дискримінація за ознакою статі зберігається у всіх сферах суспільного життя (політичній, економічній, соціальній, освітній, культурній), у той час як рівноправність жінок та чоловіків належить до основних прав людини. Тут також окреслено напрями (10 пунктів), на які урядам країн, що входять до РЄ, необхідно звернути увагу. Четвертим пунктом виокремлено «доступ до освіти і свободу у виборі початкової та подальшої загальноосвітньої та професійної підготовки» [1].

Про рівний доступ до освіти йдеться у преамбулі «Конвенції про права дитини» ООН («Convention on the Rights of the Child», була прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї ООН, №44/25 від 20.11.1989 р.; ратифікована Постановою ВР України № 789-ХІІ (789-12) від 27.02.91 р.): «кожна людина має володіти всіма ... правами і свободами, незважаючи на будь-які відмінності за такими ознаками, як раса, колір шкіри, стать, релігія, політичні або інші переконання, національне або соціальне походження, майновий стан, народження або інші обставини» [4]. Повторюється це положення у Статті 2 (частина І) та уточнюється у Статті 29 (Частина ІІ), де формулюються основні

напрямки освіти, серед яких виокремлюються також «підготовка дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі розуміння, миру, терпимості, рівноправності чоловіків і жінок ...» [4].

Багато уваги приділяється питанню доступу дітей до навчання у «Всесвітній декларації про забезпечення, виживання, захист та розвиток дітей» (1990 р.), ухваленій ООН на Всесвітній зустрічі на вищому рівні в інтересах дітей. Серед завдань, які ставляться цим документом перед урядами країн світу, виокремлюється необхідність забезпечення дівчат рівних із хлопцями можливостями щодо навчання (п. 11); зазначається про обов'язковість базової шкільної освіти для всіх дітей (п. 12). Тому в зобов'язаннях, які беруть на себе уряди країн-учасниць зустрічі, є створення програм, що знизять рівень безграмотності та нададуть однакові можливості для навчання всім дітям, незалежно від їхнього походження та статі [19].

У 1990 р. організації, які знаходяться під патронажем ООН (ПРООН, ЮНЕСКО, ЮНФПА, ЮНІСЕФ), та Всесвітній банк провели «Всесвітню конференцію з освіти для всіх: задоволення базових освітніх потреб» («Conference on Education for All: Meeting Basic Learning Needs») у Джомтьєні (Таїланд), якою було ухвалено «Всесвітню декларацію про освіту для всіх» («World Declaration on Education») та введено поняття «освіти для всіх» (далі – ОДВ). У декларації наголошувалося, що «освіта є фундаментальним правом для всіх людей, чоловіків та жінок, різного віку в усьому світі»; а у статті III, п. 3, уточнено: «Наше першочергове завдання полягає в забезпеченні доступності та підвищенні якості освіти для дівчат та жінок, що ліквідує всі перешкоди для їхньої активної діяльності. Всі гендерні стереотипи повинні бути подолані» [18, с. 6].

Результатом проведення Всесвітнього форуму з питань освіти («World Education Forum», Дакар, 26-28 квітня 2000 р.), на якому підсумовувалися результати виконання програми ОДВ та визначалися перспективні цілі та пріоритети подальшого розвитку програми, стали «Дакарські рамки дій» («Dakar Framework for action»). Вони встановлюють шість головних цілей в освіті (пункт 7): розширення комплексних заходів задля догляду за дітьми молодшого віку; забезпечення до 2015 р. доступу дітей (особливо дівчат) до безкоштовної та обов'язкової початкової освіти; забезпечення молоді та дорослих людей освітою, яка б задовільняла їхні потреби; забезпечення жінкам рівності доступу до базової та неперервної освіти; підвищення якості освіти для всіх і головне: «ліквідація до 2005 р. розриву в доступі до навчання між хлопчиками й дівчатами в початковій і середній освіті та досягнення до 2015 р. рівності чоловіків і жінок у галузі освіти взагалі з особливою увагою до надання дівчатам повного й рівного доступу до високоякісної базової освіти та забезпечення її завершення» [5, с. 3].

Питання гендерної рівності в освіті розглядаються також Радою Європи (Council of Europe). Повторимо, що впродовж 1986 – 2010 рр. відбулося сім Європейських конференцій міністрів, відповідальних за питання рівності між чоловіками та жінками (European Ministerial Conference). В освітньому аспекті найбільш вагомими нам видаються матеріали четвертої, шостої та сьомої

конференцій. Зокрема, за результатами четвертої конференції (1997 р.) ухвалено «Декларацію про рівність між жінками та чоловіками як основний критерій демократії» («Declaration on Equality between Women and Men as a Fundamental Criterion of Democracy»), яка спрямована на встановлення паритетних відносин у суспільстві. Особливої уваги заслуговує пункт 11 ухвалені декларації, де йдеться про необхідність міжнародного культурного співробітництва у цій сфері, задля чого Раді з культурного співробітництва (Council for Cultural Co-operation – CDCC), Комітету освіти (Education Committee – CC–ED) разом із Керівним комітетом із рівності між жінками та чоловіками (Steering Committee for Equality Between Women and Men – CDEG) пропонується створити Об'єднану групу спеціалістів (Joint Group of Specialists), чий зусилля повинні бути спрямовані на впровадження ідей гендерної рівності на всіх рівнях освіти. У додатках до декларації окреслена стратегія цих дій. Зокрема, це допомога у підготовці педагогічних кадрів для всіх рівнів освіти (починаючи з дитячого садочка), які б могли здійснювати освіту та виховання, позбавлені гендерних стереотипів, та сприяти встановленню між хлопцями та дівчатами нового (паритетного) типу відносин; створення навчальних програм для жінок та чоловіків, що забезпечували б обмін соціальним досвідом (для чоловіків – відповідальність за виховання дітей; для жінок – включення до традиційно чоловічих сфер соціальної реалізації).

Упродовж наступних років Рада Європи неодноразово зверталася до питань гендерної рівності в освіті. Практично в кожному документі з гендерної проблематики, розглянутому за цей період, наголошувалося, що освіта (поряд із визнанням прав жінки, розвитком демократії, економічним розвитком та формуванням суспільної відповідальності) – один із головних аспектів забезпечення гендерної рівності. У підсумковому звіті про діяльність групи спеціалістів із гендерної проблематики «Впровадження гендерних підходів: концептуальні основи, методологія та демонстрація успішного досвіду» («Gender mainstreaming: conceptual framework, methodology and presentation of good practices», 1998 р.) наголошувалося на необхідності підвищення поінформованості дітей та підлітків із питань гендерної рівності як частини прав людини шляхом створення навчальних матеріалів для шкіл, телевізійних та відеопрограм [11].

Багатоаспектному розгляду питання гендеру в освіті було присвячено зустріч Комітету міністрів, відповідальних за питання рівності між чоловіками та жінками, та Комітету освіти РЄ «Новий соціальний контракт між жінками та чоловіками: роль освіти» («A new social contract between women and men: the role of education», 2000 р.). Головними стали питання спільного та роздільного навчання, впливу вчителів на визначення гендерної ідентичності учнів, сексуальних домагань у школі тощо. Отже, питання було перенесено вже у практичну площину освітньої та виховної роботи із учнівською молоддю, що дало можливість науковцям поділитися досвідом із реалізації гендерного підходу. Провідною у документі стала думка про те, що сучасна модель соціуму вимагає рівної участі жінок та чоловіків у всіх сферах суспільного та приватного життя. Створення нової моделі сприятиме рівному задоволенню

потреб і чоловіків, і жінок. Наголошено, що, попри підвищення загального рівня освіти жінок, нерівність зберігається передусім у сфері професійної орієнтації. Освіта (школа) не може існувати і не існує окремо від суспільства, а гендерні проблеми суспільства неминуче позначаються на школі. Тому значну увагу приділено підготовці вчителів, здатних проводити навчання без стереотипних явлень про жіноче / чоловіче, що дає учням / ученицям можливість «зробити реальний вибір: що передбачає навчання кожного новим ролям, ґрунтуючись тільки на індивідуальності кожної людини, з метою більш широкої та ефективної участі жінок і чоловіків на всіх рівнях сімейного, професійного й соціального життя» [12].

Про принцип гендерної рівності (рівності між чоловіками та жінками) як необхідну складову громадянської освіти йшлося в Рекомендаціях Комітету міністрів РЄ 2002 (Rec (2002) 12) та 2003 рр. (Rec (2003) 3). Зокрема, у рекомендаціях 2003 р. «Про збалансовану участь жінок та чоловіків у політичному та суспільному ухваленні рішень» Комітет міністрів РЄ пропонує залучати питання гендерної рівності до шкільних навчальних програм та шкільних заходів задля виховання молоді на демократичних засадах (п. 23); сприяти встановленню гендерного паритету в освіті, навчанні та наукових дослідженнях (п. 30) [14].

У 2004 р. було опубліковано черговий звіт групи спеціалістів про впровадження гендерного підходу в школу «Сприяння гендерному підходу в школі» («Promoting Gender Mainstreaming in Schools»), де представлено аналіз соціальних змін, які відбулися в країнах РЄ внаслідок упровадження ідеї гендерної рівності в освіту, та визначено стратегію гендерної освіти та виховання на різних рівнях: державна освітня політика та діяльність міністерств, що відповідають за освіту; початкова, середня та вища освіта; шкільний персонал. У висновках та рекомендаціях до цього видання наголошується: школа повинна стати провідником ідей гендерної рівності, що можливо за умов створення відповідної інфраструктури, політичної фінансової та професійної підтримки. Ця робота буде ефективною лише за умов підготовки кваліфікованих спеціалістів-педагогів та відпрацювання загальної стратегії впровадження гендерного підходу в освіту. Отже, саме цим звітом уперше наголошено на необхідності комплексного підходу до вирішення проблеми. У цьому процесі повинні бути задіяні за підтримки державної політики як урядові структури, так і місцеві органи освіти та керівництво навчальних закладів. Співробітники цих організацій повинні пройти відповідне навчання, яке позбавить їх «гендерної сліпоти» (“gender blindness”) [13].

Серед найбільш важливих завдань, які постають перед гендерною освітою сьогодні, спеціалістами було названо такі: розробка моделей оцінки впровадження гендерного виміру в освіту; розробка кодексу (гендерної) етики вчителя; інвентаризація навчальних матеріалів, що створені в країнах-членах РЄ; розробка методичних рекомендацій для впровадження гендерної освіти в країнах Європи; використання інтерактивних мереж для поширення гендерного знання та порівняльне дослідження практики впровадження гендерної освіти та виховання в навчальних закладах країн РЄ.

У заключних матеріалах шостої конференції європейських міністрів, відповідальних за питання рівності між чоловіками та жінками («Права людини та економічні зміни у Європі», 2006 р.) також висвітлюються гендерні питання освіти; тут, зокрема, підкреслюється думка про те, що високий рівень освіти жінок, на жаль, не стає запорукою їхнього успішного працевлаштування, що призводить до фемінізації бідності та соціальної ізоляції жінок [10].

Особливо важливими щодо бачення світовим співтовариством проблеми впровадження гендерного знання в освітню практику стали рекомендації Комітету міністрів РЄ (CM/Rec(2007)13) «Врахування гендерної проблематики в освіті» («Gender mainstreaming in education»), які було підготовлено під час попередньої зустрічі Комітету міністрів (CDED та CDEG) РЄ (1005 зустріч, 26 вересня 2007 р.). Відзначаючи наявність позитивних змін щодо гендерної рівності в освіті (доступність до навчання), у документі констатується наявність гендерної нерівності в суспільстві, що пояснюється прорахунками шкільної освіти щодо гендерно нейтральної професійної орієнтації учнів. Саме в школі закладаються уявлення молоді про моделі жіночої та чоловічої поведінки, їхні суспільні ролі, отже, школа є засобом досягнення фактичної рівності. Тому в документі підкреслюється небезпека відтворення в освіті гендерних упереджень щодо соціальних ролей чоловіка та жінки, що призводить до обмеження реалізації потенціалу учнів / учениць. Важливим є також і те, що в документі окремо наголошено на позиції про те, що високий освітній рівень дівчат ще не гарантує успішного працевлаштування. Тому значна увага приділяється питанню підготовки гендерно освічених учителів, підготовка яких «сприятиме утвердженню гендерної рівності в освіті» [15]. У документі вперше визначено наявність в освіті “прихованого навчального плану”, яким транслюється суспільна гендерна нерівність в освіту, та визначено необхідність упровадження гендерної тематики на всі ступені освіти. Тому рекомендовано на урядовому рівні сприяти вирішенню гендерної проблематики на всіх освітніх рівнях, зокрема й на рівні спеціальної педагогічної освіти.

На необхідності введення гендерного знання до освітніх програм наголошувалося на зустрічі Комітету Міністрів Ради Європи у 2009 році. У заключних документах (CM (2009) 68 final) цієї зустрічі – декларація «Роблячи гендерну рівність реальністю» («Making gender equality a reality») – зокрема, наголошувалося на необхідності державам-членам співтовариства взяти на себе зобов'язання щодо виконання п'яти цілей (структурні зміни в державному функціонуванні; зміни в економічному секторі; поширення гендерних знань в освіті; боротьба з гендерним насильством та впровадження гендерного паритету на рівень державного управління), які б забезпечували перехід від декларативної до реальної гендерної рівності. Освітня робота вбачається в необхідності ліквідації традиційних гендерних стереотипів, упровадженні гендерного підходу в освіту, в розвитку гендерних досліджень, які б надавали і жінкам, і чоловікам можливості для повної реалізації свого економічного та соціального потенціалу [7].

Гендерні питання освіти були актуалізовані у звіті Комітету з рівних можливостей жінок та чоловіків Парламентської Асамблеї Ради Європи «Права

сьогоднішніх дівчат – права завтрашніх жінок» («The rights of today's girls – the rights of tomorrow's women», Doc. 11910), яким наголошувалося на необхідності посилити державам роботу у двох головних напрямках – ліквідація насильства щодо жінок та забезпечення дівчат / жінок рівною з хлопцями / чоловіками освітою. У цьому документі [16] спільне навчання дітей розглядається як рух у досягненні більш рівноправного на демократичного суспільства. Рівність в освіті – це не лише доступ до освіти, рівність розглядається як однакові можливості вибору наукового та професійного освітнього спрямування, як освіта без гендерних стереотипів. Парламентська Асамблея рекомендувала урядам країн РЄ (пункт 7) гарантувати дівчатам доступ до освіти, сприяти запровадженню системи спільного навчання на всіх рівнях освіти та в закладах із різною формою власності; сприяти розвитку гендерної просвіти у сфері прав людини; здійснити заходи для фактичної, а не лише юридичної рівності хлопців та дівчат в освіті; забезпечити гендерний баланс в управлінні освітою (на всіх рівнях); приділити пріоритетну увагу підготовці кваліфікованих спеціалістів, здатних здійснювати гендерно збалансовану освіту та виховання; залучити до навчальних програм розгляд питань гендерної рівності; оновити методичні матеріали та методи навчання таким чином, щоб не допускати сексистської мови; поширювати гендерну поінформованість серед батьків учнів; сприяти рівному розподілу фінансових ресурсів (принцип гендерного балансу в присудженні грантів) тощо. Особливо важливим було проголошення переходу від здобуття рівних прав на навчання до здобуття рівного ставлення вчителів до хлопців та дівчат. Згадуваний звіт ПАРЄ було ухвалено на початку 2010 р. на 1074 сесії Комітету Міністрів Ради Європи (Council of Europe: Committee of Ministers), де наголошувалося на розробці єдиного для країн Ради Європи проекту «системи освіти, ретельно продуманої для обох статей» («carefully thought out mixed-sex system of education») [16].

Чергова (сьома) конференція міністрів Ради Європи з питання подолання розриву між де-юре і де-факто щодо рівності задля гендерного балансу відбулася в Баку (2010 р.). В ухваленій за результатами зустрічі резолюції «Долаючи розрив між рівністю де-юре та де-факто, сприяючи реальній гендерній рівності» («Bridging the Gap Between De Jure and De Facto Equality to Achieve Real Gender Equality») охарактеризовано стан вирішення проблеми та окреслено засоби її вирішення в головних сферах суспільного існування (право, політика, родинне життя та трудова діяльність тощо). Особливої уваги заслуговує саме освітній аспект, оскільки тут головну увагу зосереджено на таких питаннях: боротьба із гендерними стереотипами у сфері освіти (пункт 31); сприяння використанню в освіті мови без сексистського забарвлення (пункт 32); застосування «необхідних заходів задля підвищення ролі освіти в боротьбі із гендерними стереотипами та у сприянні фактичній гендерній рівності» (пункт 34); надання хлопцям та дівчатам освіти, вільної від гендерних стереотипів, задля реалізації засобів, запропонованих у попередніх рекомендаціях (GM/Rec (2007) 13) [17].

У квітні 2011 р. Комітет Міністрів Ради Європи ухвалив «Конвенцію Ради Європи про попередження та припинення насильства щодо жінок і

побутового насильства» («Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence» – CAHVIO), яка стала першим у світі юридично обов'язковим документом, що окреслює правові межі запобігання насильству, захисту жертв і боротьби із відсутністю покарання винних. У Розділі III в пункті 14 ідеться про роль освіти в попередженні гендерного насильства. Більш докладний опис заходів, які передбачено проводити з цією метою, сформульовано в Пояснювальній доповіді до Конвенції [9]. Тут, зокрема, у пунктах 94–97 ідеться про значення закладів освіти для поширення ідей гендерної рівності, про необхідність створення відповідних навчальних програм на всіх рівнях освіти (початкова, середня, вища), про використання різних форм позашкільної роботи з метою поширення гендерної ідеології.

У 2010 – 2011 рр. було оприлюднено чергові Доповіді з ОДВ («Охопити знедолених» та «Прихована криза: збройні конфлікти та освіта»), у яких також розглядаються питання гендерної рівності в освіті. Однак слід зазначити, що в доповіді 2010 р. питання ставиться у площині рівного доступу до навчання маргінальних верств суспільства. Натомість доповідь 2011 р. репрезентує сучасний розгорнутий виклад проблеми, коли гендерна рівність в освіті не вимірюється виключно кількісними показниками (співвідношення кількості хлопців та дівчат). Актуальними стають питання результатів навчання та шкільної практики. Зокрема, це відображається в чотирьох аспектах: «Перше, дівчата продовжують випереджати хлопців у навичках читання та в гуманітарних предметах у різних країнах. По-друге, хоча ... хлопчики досягають у математиці кращих результатів, ніж дівчата, на рівні як початкової, так і середньої освіти, проте..., дівчата доганяють або навіть випереджають хлопців із цього предмета. По-третє, незважаючи на те, що хлопцям усе ще краще дівчат дається вивчення природничо-наукових дисциплін, ці розбіжності все частіше виявляються незначними. Нарешті, у вищій освіті деякі предмети залишаються долею чоловіків, зокрема природничі та інженерні науки. У половині країн, про які є дані, жінки становлять більше двох третин учнів у таких галузях, що здавна вважалися “жіночими”, наприклад, освіта, охорона здоров'я» [6, с. 25]. Крім того, у Доповіді пояснено різницю результатів навчання хлопців та дівчат наступними чинниками: різне (гендерно стереотипизоване) ставлення вчителів до хлопців та дівчат; відсутність гендерно збалансованої інформації у навчальній літературі, де «хоча найбільш явні випадки сексизму в цілому усунуті, навчальні матеріали, що формують зневажливе ставлення до жінок, усе ще зберігаються» [6, с. 25].

Огляд міжнародних документів, присвячений питанням впровадження гендерного виміру в освіту, переконує в тому, що першочерговим завданням, яке постало перед світовим співтовариством у цьому напрямі, стало завдання моніторингу. Певним чином відбувається зміна уніфікованих критеріїв (індикаторів), які придатні для з'ясування наявності / відсутності гендерно збалансованої освіти. У світовому розумінні гендерні індикатори (гендерно чутливі індикатори) – показники чи мірила, які використовують кількісні та якісні показники для підбиття підсумків щодо гендерно якісних змін, які

відбуваються в суспільстві протягом певного періоду часу. Ці індикатори визначаються як індикатори гендерного виміру освіти. Завдяки ним можна стверджувати про існування / відсутність гендерної рівності в освіті, яка трактується як урахування однаковою мірою освітніх потреб і чоловіків (хлопців / юнаків), і жінок (дівчат / юнок); як справедливе та рівне ставлення до всіх у системі освіти, що забезпечує всім рівний доступ до якісної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Декларація про рівноправність жінок та чоловіків (прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 16 листоп. 1988 р. на 83 сесії Комітету міністрів) [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.coe.kiev.ua/hr/equal/16-11-88.htm>.
2. Конвенція про боротьбу з дискримінацією у галузі освіти (ухвалена Генеральною конференцією ЮНЕСКО 14.XII.1960 р., Париж) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_174.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи. Міжнародний документ, від 04. 11. 1950 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004.
4. «Конвенція про права дитини» ООН (44/25 від 20. 11. 1989 р.) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства освіти та науки України. — Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/education/average/convention.doc>.
5. Образование для всех. Следуем ли мы намеченному курсу? Резюме. Всемирный доклад по мониторингу ОДВ. — Юнеско, 2002. — 26 с.
6. Преодоление неравенства : важная роль управления Резюме. Всемирный доклад по мониторингу ОДВ. — Юнеско, 2008. — 50 с.
7. Declaration: Making Gender Equality a Reality (CM(2009)68): 119th Session of the Committee of Ministers (Madrid, 12 May 2009) [Електронний ресурс]. — Офіційний сайт Ради Європи : Комітет Міністрів (Council of Europe : Committee of Ministers) — Режим доступу : <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/violence/Documents/CM%20declaration%20gender%20equality.pdf>
8. Declaration on the Elimination of Discrimination against Women [Електронний ресурс] // UN General Assembly, Declaration on the Elimination of Discrimination against Women, 7 November 1967. — Режим доступу : <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f05938.html>.
9. Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence : Explanatory report Committee of Ministers of the Council of Europe (CM(2011)49 addfinal 7 April 2011). [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/violence/default_en.asp.
10. 6th European Ministerial Conference on equality between women and men (Stockholm 8-9 June 2006) : Human rights and economic challenges in Europe – Gender equality [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/05conferences/ministerial-conferences/6th-Ministerial%20Conference/MEG-6\(2006\)2_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/05conferences/ministerial-conferences/6th-Ministerial%20Conference/MEG-6(2006)2_en.pdf).

11. Gender Mainstreaming. Conceptual framework, methodology and presentation of good practices : Final Report of Activities of the Group of Specialists on Mainstreaming (EG-S-MS (98) 2 rev.) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.g-i-s-a.de/res.php?id=374>.

12. Proceedings Seminar Steering Committee for equality between women and men (CDEG) and the Education Committee (CC-ED) «A new social contract between women and men: the role of education» [Электронный ресурс]. — Режим доступа : [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/05conferences/conferences-seminars/EG-ED\(2000\)13_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/05conferences/conferences-seminars/EG-ED(2000)13_en.pdf).

13. Promoting Gender Mainstreaming in Schools : Final report of the Group of Specialists on Promoting Gender Mainstreaming in Schools (EG-S-GS (2004) RAP FIN) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/EG-S-GS\(2004\)RAPFIN_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/gender-mainstreaming/EG-S-GS(2004)RAPFIN_en.pdf).

14. Recommendation (CM/Rec(2007)13) of the Committee of Ministers to member states on gender mainstreaming in education (Adopted by the Committee of Ministers on 10 October 2007 at the 1006th meeting of the Ministers' Deputies) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1194631&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>.

15. Recommendation (Rec(2003)3) of the Committee of Ministers to member states on balanced participation of women and men in political and public decision making (Adopted by the Committee of Ministers on 12 March 2003 at the 831st meeting of the Ministers' Deputies) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : [https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2003\)3&Language=lanEnglish&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383](https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2003)3&Language=lanEnglish&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383)

16. Report Committee on Equal Opportunities for Women and Men «The rights of today's girls – the rights of tomorrow's women» (Doc. 11910), 7 May 2009 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc09/EDOC11910.htm>.

17. Resolution 7th Council of Europe Conference of Ministers Responsible for Equality Between Women and Men «Bridging the Gap Between De Jure And De Facto Equality to Achieve Real Gender Equal» (Baku, 24-25 May 2010) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.retepariopportunita.it/Rete_Pari_Opportunita/UserFiles/news/d9a732fc.pdf.

18. World Declaration on Education for All-Meeting Basic Learning Needs. — Jomtien Thailand, 5 — 9 March, 1990. — Published by UNESCO for the Secretariat of the International Consultative Forum on Education for All . — Third printing : Paris , 1994. — 37 p.

19. World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children : Adopted at the World Summit for Children, New York, USA, 30 September 1990 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.un-documents.net/wsc-dec.htm>.